

Марценко Н. С.
*к.ю.н., асистент кафедри транспортних
технологій та механіки
Тернопільського національного технічного
університету ім. Івана Пулюя*

ДОГОВІРНА ДИСЦИПЛІНА У ВІДНОСИНАХ У СФЕРІ НАДАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ

Неухильне дотримання договірної дисципліни, яка містить в собі вимоги щодо належного виконання договірного зобов'язання, завжди було актуальною проблемою науки цивільного права та практики правозастосування. Із розвитком суспільних відносин та вдосконаленням чинного цивільного законодавства, питання детального дослідження договірної дисципліни та механізму її застосування набуває особливого значення.

Первинним в розумінні поняття «договірна дисципліна» є термін «дисципліна», який відображає форму суспільного зв'язку, при якому визнаються і дотримуються раніше узгоджені правила, норми, процедури поведінки. Дотримання режиму дисципліни забезпечує впорядкованість та узгодженість суспільних відносин, їх відповідність правовим нормам.

Дослідженням окремих проблемних аспектів договірної дисципліни займалися такі вчені-цивілісти як В. В. Луць, О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова, Є. О. Харитонов, А. В. Венедиктов, І. Б. Новицький та ін. Та попри ряд досліджень вимог належного виконання договірних умов, питання визначення поняття та сутності договірної дисципліни загалом та її особливостей у окремих видах договірних конструкцій, не отримали належного обґрунтування у науковому світі, однак мають великий науково-практичний потенціал.

Відомо, що договірні зобов'язання, будучи регулятором суспільних відносин, визначають правомірну поведінку учасників договірних правовідносин та забезпечують неухильне дотримання узгоджених положень, водночас передбачаючи можливість застосування заходів цивільно-правової відповідальності у разі порушення договірних вимог. Договірна дисципліна у цьому плані є точним виконанням обов'язків та прав, створених волею та розсудом сторін, та водночас дотримання вимог правових норм, які входять у зміст договорів [1]. Тобто, договірна дисципліна передбачає добросовісне виконання взятих на себе за договором зобов'язань з урахуванням законодавчих та конкретних договірних вимог.

Дотримання режиму договірної дисципліни нормативно базується на положеннях статті 526 Цивільного кодексу України, яка передбачає, що зобов'язання повинне виконуватись належним чином [2]. Належне виконання зобов'язання у свою чергу передбачає виконання його належними суб'єктами, у належному місці, в належний строк (термін), щодо належного предмета та належним способом [3]. Якщо при виконанні зобов'язання порушується хоча б одна із вищевказаних вимог, таке виконання вважається неналежним. А коли боржник взагалі не вчинив дії (або не утримався від дії), яка складає предмет зобов'язання, або допустив порушення таких умов, що

надають кредитору право відмовитися від прийняття виконання, і останній реалізував це право, має місце невиконання зобов'язання.

У випадку неналежного виконання або невиконання договірних зобов'язань настають несприятливі правові наслідки до порушника договірних умов. Тобто, саме внаслідок настання факту неналежного виконання і виникає необхідність у застосуванні охоронного елементу механізму договірної дисципліни. У цьому разі реалізуватиметься властивий договірній дисципліні механізм примусу, що базується на охоронних нормах права в межах охоронних правовідносин, які мають наслідком застосування санкцій до винної особи. Мова йде про застосування не тільки засобів забезпечення зобов'язання, передбачених договором, але і можливість застосування мір цивільно-правової відповідальності.

Відтак, договірна дисципліна є передбачений договором особливий правовий режим належного виконання зобов'язання, який забезпечується за допомогою санкцій.

Згідно ЦК України, за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань, тобто за порушення договірної дисципліни, сторони несуть майнову відповідальність, яка визначається умовами конкретного договору. Саме договір сторін є їхньою взаємною згодою на визначення підстав настання відповідальності чи звільнення від неї, видів правопорушень, за які настає відповідальність, а також видів і розміру штрафних санкцій за конкретні правопорушення. Окрім того, за загальним правилом сторона, яка порушила зобов'язання за договором, зобов'язана відшкодувати іншій стороні завдані їй збитки, тому відсутність у договорі розділу про відповідальність сторін не звільняє порушника від неї. Саме загальне правило породжує об'єктивне право на відшкодування збитків будь-якої сторони в разі порушення її прав і заподіяння їй шкоди іншою стороною.

Залежно від особливостей зобов'язання, правовий механізм договірної дисципліни матиме певні особливості. Так свої особливості має договірна дисципліна у зобов'язаннях, які виникають при наданні транспортних послуг. Такі особливості пов'язані із тим, що внаслідок невиконання або неналежного виконання договірних зобов'язань, окрім способів забезпечення виконання зобов'язання і мір цивільно-правової відповідальності, застосовуються і заходи адміністративного примусу, тобто адміністративний штраф.

Для прикладу, у випадку виявлення у громадському транспорті пасажира, який здійснював проїзд без належних проїзних документів, він зобов'язаний заплатити штраф за безквитковий проїзд і зійти на найближчій зупинці (ст. 135 Кодексу України про адміністративні правопорушення). Окрім того, сплата штрафу за безквитковий проїзд не звільняє пасажира від обов'язку оплатити проїзд. У цьому випадку штраф, який повинен оплатити пасажир апіорі не може бути елементом договірної дисципліни, оскільки за своєю правовою природою є мірою адміністративно-правового примусу.

Для застосування режиму договірної дисципліни у договорі перевезення пасажира також може мати місце прострочка виконання у вигляді запізнення відправлення або запізнення прибуття транспортного засобу, що перевозить пасажира, у пункт призначення. Якщо у таких діях є вина перевізника (наприклад, транспорт повільно рухався через несправність автобуса чи поїзда) і відсутні так звані форс-мажорні обставини, перевізник нестиме майнову відповідальність у розмірі вартості квитка. Окрім того,

якщо внаслідок запізнення прибуття транспортного засобу особа, наприклад, не встигла на важливу ділову зустріч (і у зв'язку із запізненням повинна була поїти в готель, тобто зазнала додаткових не планованих нею витрат), вона також має право на відшкодування перевізником завданих збитків у сумі, яка залежить від суми витрат та завданої шкоди, враховуючи моральну шкоду. Загалом, сума, яка підлягає відшкодуванню, визначається виходячи із вимог, встановлених у транспортному законодавстві або ЦК України.

Що ж до договору перевезення вантажу, то виникнення охоронних відносин з приводу порушення договірної дисципліни проявляється у порушенні умов договірної відносини щодо строку доставки та предмету договору (наприклад, п. 22 та п. 41 Статуту залізниць України) [4].

Порушення умов договору доставки вантажу може проявлятися у порушенні умов щодо цілісності доставки вантажу і має безпосереднє вираження у втраті, пошкодженні або ж недостачі вантажу (п. 110, п. 114 та п. 127 Статуту залізниць України) [4]. У таких випадках цивільно-правова відповідальність обмежується сплатою неустойки (штрафу), а завдані збитки відшкодовуються у випадках, передбачених транспортним законодавством, ЦК України та за згодою сторін.

Якщо ж виникнення охоронних правовідносин пов'язаних із порушенням договірної дисципліни проявляється у простроченні доставки вантажу, то відповідальність за такі дії виражатиметься у сплаті штрафу, який обчислюється у процентному відношенні до плати за перевезення вантажу і терміну прострочки доставки вантажу до пункту призначення.

У договорі доставки багажу порушення договірної дисципліни проявляється в простроченні терміну доставки багажу і має наслідком покладення на винну сторону обов'язку сплатити штраф, який обчислюється у залежності від вартості перевезення та часу прострочки (п. 127 Статуту залізниць України) [4].

При порушенні договірної дисципліни за договором транспортної експедиції, несприятливі наслідки для винної сторони проявлятимуться у сплаті неустойки та відшкодуванні фактично завданих збитків. Неналежне виконання даного договору може проявлятися у втраті або ж пошкодженні вантажу, у невчасній оплаті за послуги, надані експедитором, у невчасній доставці вантажу до пункту призначення.

Окрім того, у транспортних кодексах, статутах та правилах перевезення наводиться перелік підстав, які звільняють перевізника від відповідальності (п. 189 Статуту внутрішнього водного транспорту, п. 132 Статуту автомобільного транспорту, п. 20.4 Правил повітряних перевезень вантажів).

Отже, у транспортних зобов'язаннях несприятливі наслідки для сторін, які неналежно виконують взяті на себе зобов'язання і, таким чином, порушують договірну дисципліну, проявляються не тільки в обов'язку сплатити штрафні санкції та можливості застосування заходів забезпечувального характеру, але і у окремих випадках сплатити адміністративний штраф. Тому у зобов'язаннях з надання транспортних послуг договірна дисципліна являє собою передбачений договором особливий правовий режим належного виконання транспортного зобов'язання, який забезпечується за допомогою цивільно-правових санкцій та у окремих випадках заходами адміністративного примусу.

Відтак, у транспортних зобов'язаннях, правове регулювання яких є застарілим та потребує якісного оновлення, особливе місце має відводитись

саме їх належному виконанню, правовим гарантіям і стимулам дотримання договірної дисципліни, особливо з боку надавачів транспортних послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кондрашов С. В. Договірна дисципліна : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / С. В. Кондрашов. – Москва, 2009. – 30 с.
2. Договірне право України. Загальна частина: навч. посібник / [Т. В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова та ін.; за ред. О.В. Дзери]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 452.
3. Цивільний кодекс України від 16.01. 2003 р. // Відомості Верховної ради України, 2003, № 40-44, ст. 356 / Офіційний сайт Верховної ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Статут залізниць України від 06.04.1998 р. // Постанова Кабінету Міністрів України, 1998, № 457 / Офіційний сайт Верховної ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/457-98-%D0%BF>

УДК 331.91

Русул О. В.

*к. філос. н., доцент кафедри філософії та політології
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет ім. Володимира Винниченка*

РИНОК ПРАЦІ В МАЙБУТНІЙ МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

Знання, вміння та навички в умовах постіндустріального суспільства стають важливою складовою професійного успіху на міжнародному ринку праці. Вагоме місце при цьому займає професійна компетенція, яка сприяє актуалізації постійного саморозвитку особи, оскільки, щоб мати успіх, людина повинна бути конкурентоспроможною в техногенному виробничому середовищі інформаційного суспільства. Найбільший вплив на прийдешні зміни в міжнародній економічній системі мають комп'ютерні технології та розширення кола інформаційно-комунікативних мереж. Переваги інформаційної доби над індустріальною помітні, коли з розвитком інформатизації, електронних мереж, медіа-комунікації стає можливо значним чином покращити господарчі, комунікативні, освітні, творчі можливості індивіда. Однак, становлення подібного соціокультурного середовища в міжнародному контексті визначено не лише позитивом. Нерідко відсутність певних свобод у творчій діяльності, рівності можливостей для професійної самореалізації особистості, навіть у розвинених країнах стають причиною того, що індивід втрачає творчу віддачу, ініціативність, креативність. Вже сьогодні прослідковується тиск інформатизації на традиційні ринкові засади економіки. Як відмічає А.Гальчинський: «в умовах інформаційної революції регуляторна функція ринку, яка вважається однією з визначальних, почала